

ЈАВНЕ И ПРИВАТНЕ ИСПРАВЕ

Је ли акт организације Социјалистичког савеза радног народа Југославије јавна или приватна исправа? Према ономе како је суђено у једном случају то би била јавна исправа, те би фалсификовање такве исправе повлачило за собом тежу санкцију, него кад би се таква исправа сматрала за приватну. Првостепени суд је пресудио овако:

„... оптужени су криви што су направили потврду-рачун са лажним садржајем... на тај начин што су избрисали написану садржину на једном акту Основне фронтовске организације у О., а који акт је био снабдевен штамбиљем, печатом и потписом председника и секретара Основне фронтовске организације, па су на овом акту машином написали да је разгласна станица својина Месне организације Народног фронта у О., иако је она била својина једног од оптужених, те су овако сачињену потврду употребили као праву при продаји односне разгласне станице... те су на тај начин сачинили лажну јавну исправу и исту употребили као праву... чиме су извршили кривично дело фалсификата из чл. 306, ст. 3, Кривичног законика.”

Другостепени суд је, одбацујући жалбу, прихватио становиште првостепене пресуде и зато дао овакве разлоге:

„... предметна исправа потиче од организације Народног фронта, дакле од једне друштвене организације, па услед тога не може бити различитог третирања такве исправе кад се она упоређује са исправама издатим од стране државних органа, надлештава или установа, јер и друштвене организације уживају у широком опсегу јавно поверење као и државни органи, надлештва и установе. Према изнетом, у делу оптужених стичу се сва оеблежја кривичног дела из чл. 306, ст. 3, Кривичног законика.“ (Пресуда Врховног суда НР Србије, Кж 2331/53).

Ово становиште, нарочито с обзиром и на разлоге који су у прилог истог изнети, не изгледа нам убедљиво.

Појам исправе који има значаја за кривично право дат је у чл. 99, т. 6, Кривичног законика. По њему, у кривичноправном смислу исправа је „сваки предмет који је подобан или одређен да служи као доказ какве чињенице која има вредности за правне односе.“

Међутим, тако широко дефинисане исправе закон дели на приватне и јавне. Ова подела налази се у чл. 306 Кривичног законика:

„Ко направи лажну исправу или примени праву исправу у намери да се таква исправа употреби као права, или ко лажну или преиначену исправу употреби као праву, казниће се затвором до две године.

„За покушај ће се казнити.

„Ако је дело из ст. 1 овог члана учињено у погледу јавне исправе, тестаментa, менице, чека, јавне или службене књиге или друге књиге која се мора водити на основу закона, учинилац ће се казнити затвором или строгим затвором до пет година.“

Значај ове поделе у кривичном праву огледа се, дакле, у томе што је санкција кад је у питању фалсификовање јавне исправе далеко строжија. За фалсификовање на јавним исправама и осталим исправама које су уз њих наведене, а које су изједначене са јавним исправама у циљу да им се да иста кривичноправна заштита, предвиђена је за кривца казна затвора или строгог затвора до пет година. Међутим, за кривично дело фалсификовања на осталим исправама, које нису оне из чл. 308, 319 или 221-225 и 232,— дакле на свим приватним исправама, предвиђена је казна затвора до две године.

Ова основна подела исправа — на приватне и јавне — на први поглед не оставља никакве сумње. Међутим, ипак се догађа да у поједином случају дође до спора о томе да ли је реч о исправу једне или друге врсте. То, природно, долази отуда што исправе не издају само државни органи, надлештва и установе, чије су исправе без двоумљења јавне, и приватна лица, чије су исправе приватне и у смислу закона и иначе, него и различите организације и корпорације, које јавно раде и имају према томе, јавни, општествени карактер.

Да би се ови спорови отклонили или бар свели на најмању могућу меру, чл. 306, ст. 3, Кривичног законика са јавним исправама уопште или чистим, правим јавним исправама, у погледу кривичноправне заштите, изједначио је још само ове исправе: тестамент, меницу, чек, јавне или службене књиге или друге књиге које се морају водити на основу закона.

Закон на прво место ставља јавне исправе. За њих се даје појачана заштита баш зато што су јавне исправе. Већ из самог њиховог назива, самог имена, дакле, очигледно је да је реч о исправама које се могу издати само на основу закона, од лица јавног службеног поверења чија овлашћења посредно или непосредно извиру из самог закона, а иза кога стоји безусловни ауторитет државне власти у име кога оно дејствује (у истом смислу др. Т. Живановић, др. М. Чубински, др. Таховић и др.).

Према томе, при издавању јавне исправе и гарантовању њене аутентичности ангажован је ауторитет саме државе и њеног јавног поретка, ангажован је, и то непосредно, код свих оних исправа које издају државни органи у кругу своје службене надлежности. И баш од те јавноправне, а никако само јавне, функције државног органа, исправа добија карактер и вредност јавне исправе.

Тестамент, меница и чек, иако нису јавне исправе, заштићене су као и оне. Пошто оне спадају иначе у приватне исправе, законодавац је сматрао нужним да их у погледу кривичноправне заштите стави у исти ранг као јавне исправе због њихове нарочите

форме, у којој се издају и због њихове посебне важности за правне односе. У погледу ових исправа и кривичних дела на њима и помоћу њих, неће никад бити сумње да ће кривац за дело фалсификовања одговорати увек по чл. 306, ст. 3.

Трећа врста исправа — јавне или службене књиге или друге књиге које се морају водити на основу закона, — такође су изричито наведене са заштитом као и јавне исправе. Код ових исправа мислимо да ће се врло ретко појавити сумња о томе да ли је реч о јавним или службеним књигама или не, јер је за јавну или службену књигу одлучено питање већ тиме да ли се оне воде по једном јавноправном основу, или, ако то није, да ли организација или корпорација, од које потиче таква књига, има јавноправни карактер. За књиге које се морају водити на основу закона и исправе које се издају на основу такве књиге, ствар је такође ван спора, јер је појам јавноправности прецизно одређен чињеницом, да вођење дотичне књиге претставља законску дужност. За разлику од, како смо их назвали, правих, чистих јавних исправа, код ових исправа је ангажовање државног ауторитета посредно, али је очевидно и нужно ради њихове посебне, више, јавноправне улоге у општим правним односима, ради које се посебно и штите.

Може се и примити гледиште Врховног суда, да „... и друштвене организације уживају у широком опсегу јавно поверење...“ Међутим, ми мислимо — противно схватању Суда — да ово јавно поверење не може никако да се упоређује и изједначује са оним увек јавноправним поверењем које се има у државне органе и њихове функције као и у акте који од њих потичу. У првом случају реч је о једном сасвим неодређеном јавном поверењу, док је у другом случају то поверење потпуно, чак строго одређено и то одређено у области права као највеће могуће поверење које могу имати и имају јавне исправе. Оно прво је само, и може бити, поверење уопште, поверење „јавности“ које је неодређено и хипотетично, а притом правно индиферентно, док је ово друго одређено, уствари поверење јавног поретка, из чега јавна исправа као таква искључиво и црпи своју вредност и снагу.

За битност и правну карактеристику јавне исправе није, дакле, довољно јавно, већ је напротив нужно искључиво јавноправно поверење, а то поверење долази само преко и кроз јавноправност функције лица које ју је у вршењу, исте издало.

Предње карактеристике јавне исправе као исправе која се издаје искључиво у име и на основу јавног поретка, дате су углавном. Сматрамо да су и оне довољне да одреде значај аргумената суда, па у дубљу анализу не улазимо, иако је извесно да би она дала још пуно аргумената који би јавну исправу све више удаљавали по значају и бићу од бланкет-писма фронтовске организације у питању. Тиме би се само још више истакло оно што је и иначе читљиво да не само ово бланкет-писмо није јавна исправа, него ни по којем пропису нашег јавног поретка нема значај такве исправе.

Гледано са становишта односних прописа Кривичног законика (чл. 99) резултат је исти.

У вези са овим долазимо на један други, иако посредан кривичноправни основ, по коме можемо да ценимо правни значај и правну природу исправе у питању. Наиме, да ли су претседник и секретар односне организације Народног фронта кад су потписали и издали дотични бланкет-рачун деловали у јавноправном својству и каквом, дакле, да ли су они издали исправу у својству службених лица, и према томе у вршењу својих службених функција.

Да претседник и секретар односне фронтоске организације нису службена лица не само уопште, него ни у кривичноправном смислу произилази из текста чл. 99, ст. 1, Кривичног законика, у коме је одређено ко се све може сматрати службеним лицем. (Треба истаћи притом да свако службено лице не може издати јавну исправу, као што ни свака радња службених лица такође не претставља јавну исправу.)

Чл. 99, ст 1, у делу који се на ово односи прописује:

„(1) Као службено лице у смислу овог законика сматра се: а) државни службеник; б) службеник у предузећу или установи друштвене организације; в) изабрано лице са сталном функцијом у претставничким телима или у извршним органима тих претставничких тела и г) лице које врши одређене службене дужности на основу овлашћења датог законом или другим прописима донесеним на основу закона.“

Одмах пада у очи да су атрибуције и својства службеног лица у смислу Кривичног законика таква да својства претседника и секретара фронтоске организације, не само да не могу да уђу у оквир ових атрибуција било које од група наведених службених лица, него се с њима никако и не додирују.

Тако: они нису државни службеници (а); нису службеници у предузећу или установи друштвене организације (б). Треба истаћи да су они дошли на своје положаје у организацији политичким поверењем и вољом актива — чланства организације и на њима остају само дотле док уживају то политичко поверење чланства. У својим поступцима, као претставници организације и у име ње, они иступају искључиво у име овог политичког поверења и воље чланства организације. Према томе, иза и у основи њихова „постављења“, уствари избора на ове положаје, не стоји никакав јавноправни акт, нити воља ма којег државног органа, изражена на други начин. Отуда они не испуњавају ни овај услов да би били службена лица. Исто тако, они нису изабрана лица са сталном функцијом у претставничким телима или у извршним органима тих претставничких тела (в); а нису ни лица која врше одређене службене дужности на основу овлашћења датог законом или другим прописима донесеним на основу закона (г). Да не испуњавају услове под в више је него очигледно. Међутим, то се исто може рећи и за услове под г, јер је такође очигледно, већ и из оног што је речено уз услове под б,

а и иначе, да они своје функције претседника и секретара, па ни ма које друге функције у организацији, не врше на основу законских овлашћења или других прописа издатих на основу закона.

До истих закључака долазимо и анализом овог текста датом, наравно, најуже и у оквирима овог приказа. Наиме, кад закон у чл. 99, ст. 1, у изреци под б говори о службенику у предузећу или установи друштвене организације као службеном лицу, онда се за правилан одговор на постављено питање мора прво утврдити правни положај и карактер дотичне друштвене организације. Мислимо да нећемо погрешити ако узмемо да се овде мисли само на оне друштвене организације које имају елементе јавноправности. То су оне друштвене организације које постоје и раде на основу одређеног законског овлашћења, чему искључиво и дугују елемент јавноправности, због које се њихови службеници у кривичноправном смислу овде узимају као службена лица.

За овакав закључак говори и стилизација овог прописа. Пре свега, сама чињеница да се овај пропис налази одмах иза онога који говори о државном службенику као службеном лицу, које својство извире непосредно из јавноправности положаја и функције државног службеника, упућује на то да и службеник у предузећу или установи друштвене организације мора имати у свом својству тај исти елемент јавноправности, наравно само на посредној основи. То се види нарочито по изреци под в и г, где су предвиђене друге групе лица са својствима службеног лица. Код обеју њих тај елемент јавноправности изричито је наглашен.

Код лица под в то је учињено тиме што је својство службеног лица признато не свим изабраним лицима, већ само оним који имају сталну функцију у претставничким телима или у извршним органима тих претставничких тела. Код ових под г својство службеног лица везано је за вршење одређене службене дужности на основу овлашћења датог законом или другим прописима донесеним на основу закона.

Пошто се елемент јавноправности код лица наведених под а разуме сам по себи, као нешто иманентно у појму државног службеника, а код лица под в и г тај је елемент изричито наглашен, нема никаквог разлога а ни основа узети да се за лица наведена под б тај елемент не претпоставља и не тражи, иако није изричито споменут, јер се овде имају у виду, као што смо рекли, само службеници у предузећима и установама оних друштвених организација које постоје и раде на основу одређеног законског овлашћења, за разлику од читавог низа других друштвених организација и удружења грађана као што су разне гимнастичке, спортске, техничке, синдикалне и сличне организације које не карактерише елемент јавноправности, посредством одређеног законског овлашћења, већ постоје и раде искључиво вољом грађана.

Једна од оваквих друштвених организација је и Народни фронт, односно Социјалистички савез радног народа. Политички прин-

ципи на којима се заснивају и којима су инспирисани наш друштвени и правни поредак, опредељују положај и улогу друштвених организација, што нарочито важи, и што баш у овом случају треба истаћи, за организацију Народног фронта, односно Социјалистички савез радног народа, као слободну политичку организацију радног народа. По њима, у овом случају, тај је положај карактерисан као потпуно слободан и ван сваке сфере јавноправних функција државе и њених органа. Отуда њихове акције и појединачне радње њихових функционера не само да не могу, него и не смеју имати никаквог обележја јавне власти, обележја јавноправности, јер би у противном то било неотклоњиво противречно са слободом њихова постојања и политичког деловања као њиховог основног и јединог циља. Имајући ово у виду, са сигурношћу се може рећи да чл. 99 Кривичног законика у наведеним одредбама, кад помиње друштвене организације није могао мислити на Народни фронт, те је и на тај начин искључена могућност да би се претседник и секретар дотичне организације Народног фронта, или било које друге, могли и у кривичноправном смислу сматрати као службена лица.

Према томе, секретар и претседник односне фронтовске организације не испуњавају један од прописаних услова који се законом траже у кривичноправном смислу за статус службеног лица. Доследно томе, ни њихове радње не могу имати никакав службени или јавноправни карактер ни у кривичноправном смислу, без обзира на форму и начин на који су извршене а такође ни ону заштиту, коју закон даје јавним исправама и другим исправама изједначеним са овим које су наведене у чл. 306, ст. 3, Кривичног законика.

Др. Саво С. Стругар